

Хальмг джаньгърч Лиджин Тöблт

1940 джилн сентябрин 7-д, Элстд, СССР-н Бицачирин Союзин 8-ч Пленум секгдсмн. Т и г х д мана хальмг улс алдр туудж „Джаньгъринь“ тавн зун джилн öбни байриг уктджала. Пленумиг секджягд, Александр Александрович Фадеев иигдж келдä:

—Уурмуд эн, (хальмгин „Джаньгър“ гидг тууджин) ик күчтä саяхн дуудиг мактдж дуулад, энкърлдж хадгтлад, тедниг мана цаг күртл авч ирсн, нер уга уурмудт-джаньгърчирт ханлт öргий, тедниг туурай! Туурч йовг, күчтä гидг джаньгърч Басньгя Му-көвүн, туурч йовцхаг Джанаха Джугульджан, Шавалин Дава, Лиджин Тöблт, Коздан Анджука, Балмин Мөнх-Насн гидг, олт-амтн дунд тоомсрта джаньгърчир... (Журнал „Улан туг“, №10-11, 1940 джил).

Александр Фадеевиг иигдж келснäs нааран 18 джил болад дав. Кесг хур-мөндрин усн гувлян темпч, кесг джиргтлät чигн, аюлта чигн цагмуд давал мартгдв. Эн давсн цагмуд кевтä, Хальмг таньгьчд күндтä джаньгърч öвгн Басньгя Му-көвүн болн нань чигн олт көгшн дуучнр, наснь болад, манас хагьцв. Эднлä хамдан ик гидг зöбр: хальмг-тууль-туудж, дун-наадн, урн үгиг мана дорас бсдж йовх багьчуд меддгнь бас багьрв.

Болв, мана Хальмг таньгьчд ода чигн угтä-күүртä, туульта-тууджта боли селвгтä улс олт баяцхана. Зуг эдниг олдж авчакд, күундä, бичк кергтä. Тигхлä, мана хальмгин урн келн наарандан саянär делгрхд ик нөкд болх билä.

Эн ик боли күндтä көдлмшиг ягьдж кехмб, кенä кергв? Мана керг. Даянä öмн, „Джаньгърин“ öбн уктхин алдар, сургьүльчнр, школи багшнр, бичачнр боли нань чигн олт улс кесг ду, тууль, туудж цуглуудж барлла. Ода чигн тинн көдлмш кедж болхмн. Хальмг таньгьчин ном-сургьүлин аш хаяд-ж-халад-ж делгрүлх хальмг тууджин келнä боли урн угин институт көдл-д-жана, Бицачирин Союз баянä, Хальмг дегтр гаргьач гу-

рвн сард нег „Теегин герл“ гидг аймахан барлна. Амтн дотр баях эрдмиг цуглуудж, эврä хальмгиннь зöбрän кехд мана газетс болн радио ик дөнөггән күргхмн. Зуг эн көдлмшигт оньган öгч, энүг саянär гардх кергтä.

Деер Александр Фадеевин келсн джаньгърчирин дунд Лиджин Тöблтин нерн йовн. Тöблт тиигхд цугтагьаснь багь наста джаньгърч гидж тоолгидг билä. Болв, уунä нернь тер цагт хол гарсн, кесг хотнд Тöблтин келсн тууджиг соньсдж йовсмн. Ода Лиджин Тöблт тавн хойрта.

Би Тöблтиг багьаснь авн меднäv. 1923 джил билä, нег хурал суусн öвгдин куурас иим үг соньслав:

—Эн багьчү дунд тууль-туудж меддг көвүд дала. Одахн Лиджин Тöблтиг „Джаньгър“ келджасинь соньсвв, күн öврм дунгä даршлгьтагьар келнä.

Иигдж келснä хöбн, цагьан буурл сахлта, ик хар öвгн келв:

—Тöблт туудж медх зöвтä. Öнчн күн альд болвчн йовлмн, ю болвчн соньсдмн. Хотин тöлä гер эргäд, лотр сакад, болджак аркин шавхр кулэгдä йовхла, хурсн көгшдин күр соньсгдх учрта. Терүг бичкн, гавшун күн товчлад авчкдмн, Халäхитн, манахна Эрднихнд угтä-күүртань—багьдан дову дерлн йовдж хö харүүлсн, эмалин бүүрг деер үрглн йоваж аду дахсн улс. Эс гихлä, багьгас Тöблт кевтä бичär бссн улс...

Тер öвгнä келсн үг ик гидг чик баясмн. Тöблт багь настгьасн авн малин ард йовад, көгшдин келсн туудж соньсад, уурмудиннь нär-нааднд эврйань мелсн тууль-тууджан, ду-бииггән келдж үзүлдä йовдг билä. Би чигн Тöблтин келсн кесг тууджиг соньсдж йовлав.

Лиджин Тöблтиг арвн гурвтагьасн эклдж туудж келä гидг билä. Тиигхд Эрднихн нутгт Бадмин Окн, Умкән Белтрт, Хошуда Зольвн, Бембән Онка боли нань чигн кесг дууч, күүрч, тууль-туудж меддг улс йовсмн. Тедн Тöблтд мана хальмг улсин келн-эрдм дасхд ик нөкд болдж дасхла.

Чилсн джилн хуучар би Тöблтлä Элстд харгьд-ж куундв.

—„Джаньгърин“ арвн хойр болгиг би Бадмин Окн, Умкән Белтрт хойрас эклдж даслав. Öнчхан Джиргьлин туск туудж Хошуда Зольвнас соньсдж йовлав. Эрднихн-Харвхс нутг бұрдäсн Гелнътн гидг баатрин туудж нанд Бембән Онка келдж öглä. Манахнд Маан баатрин болн хөрн хойрта Миитр нойна туск туудж меддг öвгд баядг билä. Улгүр, йöбрäl боли сонь öргхлä дуулдг дуудиг эврän наярт, күр болджасн газрас даслав—гидж Тöблт келв.

Тöблт школд ордж, сургьүль дассн күн биш. Болв, медäгирин сургьүльд орад йовсндан му биш бичнä, умшна.

Даянä öмн, Лиджин Тöблт кесг дакдж олимпиадт боли джаньгърчирин маргянд орлддг йовв. 1939 джил Элстд арвн дөрвн хонгин эргид джаньгърчирин маргьан болла. Туунд Хальмг таньгьчд нер гарсн 27 джаньгърчнр боли тууджчнр ирцхалä. Маргьана негдгч мöбрä Басньгя Му-көвүнд öглä, хойрдгч ормнин Шавалин Дава, гурдгч орминь Лиджин Тöблт эзллä. Ут-турштан долан джаньгърч маргьана мöбрä авсмн.

Лиджин Тöблт 1931 джилäs авн 1942 джил күртл эврәннь колхоздан көдлдг билä. 1942 джилн эклд алдр Тöрскән немецко-фашистск хортдас харсхар пергт мордв. 1943 джил Сталинградн öбр хойр шав, нег контузн авад, наямн сард эмнллгьнд баяв. Туунä хöбн Тöблт Эрднихнä сельсоветин ахлач болдж көдлдг йовв. Ода Лиджин Тöблт—даянä инвалид, Юстин районд „Эрдниевский“ совхозд баянä.

Хальмг джаньгърч Лиджин Тöблт, уунлä äлл нань чигн кесг дуучнр, улгүрчнр, йöбрäлчнр, тууджчнр боли джаньгърчнр эврәннь эрлмән багьчүдт медүлдж соньсхкар седсн сән седкл зүүд-ж баяцхана. Эн ик саяхн йовдл. Тер учрар, эдниг мана öргн хальмг теегт баях улсла харгьулад, таньлдулхла ик гидг күндтä боли туста керг болх билä.

КӨКТÄН Эллä.

Бичäч.